

**AİLE VE TOPLUM HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**AİLE HAFTASI PANELİ RAPORU
15-21 MAYIS 2021**

18 MAYIS 2021 Pandemi Döneminin Aile Yaşamına Etkisi ve Aile İçi İlişkiler Paneli

Açılış konuşması
Derya YANIK
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı

Doç. Dr. Olgun GÜNDÜZ
Moderatör

Pandemi ve Aile ve Sosyal Hizmetler
Bakanlığının Yardımları
Bülent TEKBIYIKOĞLU

Pandemi Döneminde Aile Dayanıklılığı
Prof. Dr. Emine ÖZMETE

Pandemi Döneminin Aile Yaşamına Psikolojik Etkileri
ve Ailenin Güçlendirilmesi
Prof. Dr. Yavuz SELVİ

Pandemi Döneminde Aile Dayanışması
Prof. Dr. Veysel BOZKURT

20 MAYIS 2021 Pandemi Döneminde ve Dijitalleşen Dünyada Aile Paneli

Açılış Konuşması
Dr. Dursun AYAN
Moderatör

Pandemi Döneminde Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi
Prof. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI

Dijital Dünya ve Aile
Prof. Dr. Fuat GÜLLÜPINAR

Pandemi Dönemi Medya ve Aile
Doç. Dr. Kübra GÜRAN YİĞİTBAŞI

Raportörler

ASH Uzmanı Esra YAMAN
ASH Uzmanı Neriman KAYA
ASH Uzman Yrd. Hamidenur ELİK,
Sosyolog Zeynep BAYRAK
Proje Personeli Hasan ŞAHİN

18 MAYIS 2021

Doç. Dr. Olgun GÜNDÜZ
Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürü-Moderatör

Pandemi Döneminin Aile Yaşamına Etkisi ve Aile İçi İlişkiler Paneli

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından “15-21 Mayıs Uluslararası Aile Haftası” kapsamında 18 Mayıs 2021 tarihinde “Pandemi Döneminin Aile Yaşamına Etkisi ve Aile İçi İlişkiler Paneli” düzenlenmiştir. Bakanımız Sayın Derya Yanık’ın açılış konuşması ile başlayan Panel, Youtube’den canlı olarak yayımlanmıştır.

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürü Doç. Dr. Olgun Gündüz’ün moderatörlüğünde gerçekleştirilen Panele, Sosyal Yardımlar Genel Müdürü Bülent Tekbıyıkoglu, Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Emine Özmete, Selçuk Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yavuz Selvi ve İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Veysel Bozkurt panelist olarak katılım sağlamıştır. Panelde gerçekleştirilen konuşmalar ve vurgulanan hususlar aşağıda konuşma sırasıyla aktarılmaktadır.

Açılış Konuşması

Sayın Derya YANIK – Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Sayın Derya Yanık konuşmasında COVID-19 salgınının dünya genelinde insan ve toplumlar üzerindeki etkilerine, pandemi sürecinde sunulan hizmetlere ve bu hizmetlere dair istatistiki verilere değinmiştir. Konuşmada aşağıdaki hususlara vurgu yapılmıştır:

- Aileyi koruma ve güçlendirme faaliyetleri, her zaman üzerinde özenle durulan çalışma alanlarından biridir. Aile kurumunda olabilecek muhtemel zafiyetlerin, sosyal ve bireysel hayatın bütün alanlarına etki yaparak tüm toplumu olumsuz etkileyecek güce sahiptir. Bu yüzden içinden geçtiğimiz salgın süreci, oluşturduğu sosyal ve ekonomik riskler sebebiyle aile hayatına münhasır bir dikkati ve odaklanmayı gerekli kılmaktadır.
- Aralık 2019'dan bu yana COVID-19 sebebiyle dünya genelinde yaşamını yitirenlerin sayısı 3 milyonu bulmuştur. Bütün çalışmalar ve alınan tedbirlere rağmen süreç halen zorlu bir şekilde devam etmektedir. Küresel salgının getirdiği belirsizliklerin hem bireyler hem de aile hayatı üzerinde ayrı ayrı etkisi bulunmaktadır.
- Bu süreçte toplumda artan kaygı düzeyi ve travmatik haller, pandemi psikolojisi hatta 'koronofobi' gibi kavramlarla literatüre geçmiştir. Yapılan araştırmalar bu konuda çarpıcı veriler ortaya çıkarmaktadır. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi tarafından Mayıs 2020'de yapılan anketin sonuçları, insanların %65'inin huzursuzluğunun arttığını, %42'sinin gündelik işlerini yapamaz hale geldiğini, %41'inin sürekli virüs kapma korkusu yaşadığını, %31'inin ise hayatı üzerinde kontrol duygusunu kaybettiğini göstermektedir. Salgın, dezavantajlı durumdaki birey ve gruplar için koşulları biraz daha zor hale getirmiştir. Özellikle engelli ve yaşlı kişiler ile kadınların beden ve ruh sağlığı açısından bu sürecin fazladan riskler taşıdığı söylenebilir.

Açılış Konuşması

Sayın Derya YANIK – Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı

- “COVID-19 Salgınının Kadın Çalışanlar Açısından Etkileri” başlığıyla yapılan bir araştırmada, pandemi sürecinde kadınların %99'u ev işi ve bakım sorumluluğunun artmasını, %97'si uzaktan ve evden çalışma sebebiyle artan iş yükünü, %95'i endişe, psikolojik stres ve tükenmişliği en büyük sorun olarak ifade etmişlerdir.
- Aynı araştırmaya göre salgın öncesi günde 4 saatten fazla ev işleri ve bakımla uğraşan kadınların oranı %16 iken bu oransalgın sonrasında %42'ye çıkmış ve neredeyse kadın nüfusunun yarısının günde 4 saatten fazla ev işi yapar duruma geldiği görülmüştür.
- Çalışan kadınlar, incinebilir gruplar artan yoksulluk riskiyle beraber psikolojik açıdan daha kırılabilir bir konuma gelmiştir. Hükümet olarak bu sebeplerle salgınla mücadelenin bütüncül bir yaklaşım ve tedbirlerle yürütülmesi çok önemsenmiştir. Türkiye'de 11 Mart 2020'de ilk vakanın açıklandığı andan itibaren eğitimden istihdama, sosyal hayattan kurumsal hizmetlere kadar birçok tedbir hayata geçirilmiştir. Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan engelliler, kronik hastalığı bulunanlar, hamileler ve 60 yaş üzerindeki kişiler idari izin kapsamına alınmıştır. Kamuda esnek çalışma modelleri uygulanmış, kamuda çalışan kadınlar için aile ve iş yaşamını kolaylaştırıcı uygulamalar başlatılmıştır.
- Devreye sokulan Salgın Destek Programı ile yardım ve koruma ağı güçlendirilmiş, yaklaşık 6,4 milyon haneye 1.000'er lira nakdi yardım yapılmıştır.
- Tam Kapanma Sosyal Yardım Programı ile yakın zamanda 2 milyonu aşkın ihtiyaç sahibi haneye 1.100'er liralık sosyal yardım ulaştırılmış ve birçok düzenli yardım programı ile yapılan aylık ödeme tutarları, pandemi dolayısıyla artırılmıştır.
- Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan önderliğinde gerçekleştirilen "Biz Bize Yeteriz Türkiyem" kampanyasıyla toplanan 2 milyar lirayı aşkın yardım, sosyal yardım çalışmalarına güç kaynağı olmuştur.
- 1.003 Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ekipleri ve ASDEP personeliyle hane ihtiyaçları tek tek belirlenmekte, arz odaklı yardım sistemi sayesinde bütün ihtiyaç sahiplerinin yardıma erişimi sağlanmakta, Sosyal Hizmet Merkezleri, Kadın Konukevleri, Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezleri ve huzurevlerinde çalışan personel tüm risklere rağmen hizmetlerini aksatmadan, fedakârca çalışmaktadır. Ailelerin her türlü sorun çözme kapasitesini artırmak üzere, eğitim, danışmanlık ve farkındalık çalışmalarına salgın döneminde ağırlık verilmiş; Evlilik Öncesi

Açılış Konuşması

Sayın Derya YANIK – Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı

Eğitim Programı ile 11 bin gence, Aile Eğitim Programı ile 37 bin vatandaşa eğitim hizmeti verilmiştir. e-Devlet üzerinden aile danışmanlığı talebinde bulunan 34 bine yakın kişiye de aile danışmanlığı hizmeti sunulmuştur.

- Aile yapısı ve değerlerimiz Türkiye'nin en güçlü yanlarından biridir. TÜİK'in 2019 yılı Yaşam Memnuniyeti İstatistiklerine göre, ülke nüfusunun yüzde 74'ünün kendilerini en çok ailelerinin mutlu ettiğini belirtmektedir. Türkiye, Dünya Aile Haritası Raporu'na göre de aileye güven konusunda yüzde 94'lük oranla ilk sıralarda yer almaktadır.
- Sosyal yardım ve hizmetlerdeki aile odaklı uygulamalar, hayati bir niteliğe ve öneme sahiptir. Salgın sürecinde de aile uyumunun ve dayanışmasının güçlenmesi Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının en önemli önceliklerindedir.

Pandemi ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Yardımları

Bülent TEKBIYIKOĞLU - Sosyal Yardımlar Genel Müdürü

Sosyal Yardımlar Genel Müdürü Bülent Tekbıyıkoglu konuşmasında, sosyal yardımların tek elden düzenli ve sürekli hale getirilerek adil gelir dağılımının sağlanmasının amaçlandığını, yoksulluk riskinin azaldığı, müreffeh bir Türkiye için sosyal yardımların kapsayıcı ve etkin kullanılmasının hedeflendiğini ifade etmiştir. Konuşmada aşağıdaki hususlara vurgu yapılmıştır:

- Sosyal yardımlara ayrılan kaynaklar 2002'den 2020'ye kadar 53 kat artarak 1.3 milyar TL'den 69.3 milyar TL'ye çıkarılmıştır.
- Pandemi döneminde dönemsel muhtaçlık değerlendirmesi ile bu durumda olan vatandaşlara ilişkin 9 Nisan 2020 tarihinde acil durum hali ilan edilmiş, dönemsel ihtiyaçların karşılanması amacıyla Salgın Sosyal Destek Programı 3 faz halinde hazırlanmış ve hane başı 1.000 TL verilmiş, 2020 yılında Pandemi döneminin etkisiyle 6.63 milyon vatandaş sosyal yardımlardan faydalanmıştır. Afet ve acil durum yardımlarına 2020 yılında 77 milyon kaynak aktarılmıştır.
- Ülkemiz, İnsani Gelişmişlik Endeksinde 189 ülke arasında 54. sırada yer alarak "Çok yüksek insani gelişmişlik" seviyesine ulaşmıştır.
- Salgın döneminde "Biz Bize Yeteriz" kampanyasında 2.085.800 TL bağış toplanmış, Tam Kapanma Sosyal Yardım Programı kapsamında 2 milyon üzerindeki haneye, hane başı 1.100 TL olmak üzere 2.2 milyar TL ödeme yapılmıştır.
- Bu dönemde ayrıca, arz fazlası olan 120 bin ton patates ile 31 bin ton soğan 81 ilde dağıtılmış, Sosyal Uyum Yardımı COVID destekleri kapsamında hane başına 1.000 TL ödeme yapılmıştır.

Pandemi Döneminde Aile Dayanıklılığı

Prof. Dr. Emine ÖZMETE - Ankara Üniversitesi

Sayın Prof. Dr. Emine Özmete, ailenin; bireye düzeni, saygıyı, şefkati, dayanışmayı, sevgiyi sağlayan bir kurum olduğunu ve birey ile toplum arasında bir bağ kurduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle de ailenin sosyal politika ve sosyal refah hizmetleriyle desteklenmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Konuşmada aşağıdaki hususlara vurgu yapılmıştır:

- Aile sistemi; sosyal, biyolojik, duygusal, manevi, kültürel değerler, ekonomik ve psikolojik boyutları içermektedir. Bireylerin, ihtiyaçlar hiyerarşisinin en alt düzeyindeki temel ihtiyaçlarından başlamak üzere güvenlik, sevgi ve bir yere ait olma, itibar ve kendini gerçekleştirme gibi ihtiyaçlarının karşılanmasında aile merkezi role sahiptir. Hiyerarşik olarak belirlenen bu ihtiyaçların karşılanma düzeyleri hem bireylerin hem de ailelerin yaşam kalitelerini belirlemektedir.
- Ailenin işlevselliği ve dayanıklılığı açısından problem çözme ve dayanıklılık kapasitesinin yüksek olması önemlidir. Açık bir iletişim ortamında ailenin beklemediği durumlarla karşılaştığında kaynaklarını kullanarak bu sorunu çözebilme kapasitesi, ailenin dayanıklılığını göstermektedir.
- Ailenin kontrol edemediği bir durumla karşılaştığında hissettiği baskı ve stresi nasıl yönetebileceğiyle ilgili yeterli bilgi ve beceriye sahip olması, dayanıklılığını göstermektedir. Yine karar alma süreci gibi durumlardaki esnek yapısı da onun dayanıklılığına işaret eder. Dış çevre ile iletişimi olan ve aldığı kararlarda esnek yapıya sahip olan “morfojenik ailelerin” dayanıklılığı daha yüksek iken, çok katı kuralları olan, ve bunları sıkı bir şekilde uygulayan, dış çevre ile açık iletişimi olmayan “morfostatik aileler” kriz durumunda daha başarısız olmaktadır.
- Pandemi döneminde aile dayanıklılığı; aile kaynaklarının (gelir, zaman, zihinsel ve duygusal kaynaklar, entelektüel kapasite, sosyal sermaye, toplumsal kaynaklar) varlığı ve kaynakların iyi yönetilmesi ile sürdürülebilir hale gelmektedir.
- Güven ilişkisi, sevgi, açık iletişim, dayanışma, bağlılık, yüksek gelir, yüksek eğitim, sosyal sermaye, mobilite kapasitesi, karar verme, yönetim, esneklik, birlikte zaman geçirme, duyguların paylaşımı ve olumlu ilişkiler, sosyal destek, geçmiş deneyimler, iş-aile yaşamı uyumu, inanç, salgınla ilgili bilgi kaynakları ve düzeyi, aile dostu politikalar, toplum temelli hizmetler aileyi güçlü kılan unsurlardır.

Pandemi Döneminde Aile Dayanıklılığı

Prof. Dr. Emine ÖZMETE - Ankara Üniversitesi

• Salgın döneminde, teknoloji kullanımında artış olmuştur. Ülkemizde internet kullanımı gençler arasında %93 iken, yaşlılarda bu oran daha düşük kalmıştır. 65-74 yaş grubunda internet kullanımı 2015 yılında %5,6 iken, 2019'da %19,8 olmuş ve 2020 yılında %27,1'e yükselmiştir. Pandemi döneminde birçok alışkanlığımız değişmiştir. İş toplantıları, yemek siparişleri, danışmanlık hizmetleri, bakım ve destek arama, bilgiye erişim, düğünler ve cenazeler gibi pek çok kültürel davranış çevrim içi ortamda gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Pandemiye rağmen sıklıkla iletişim kuran, uyumu, sosyal desteği ve dayanışmayı koruyabilen aileler süreci daha dayanıklı olarak geçirmişlerdir.

• Pandemi döneminde yapılan "Aile İşlevselliği" (Özmete, 2021) araştırmasına göre; katılımcıların %56'sı işlevsel aile yapısına sahiptir. Düşük gelire sahip olma, bekar olma, sosyal hizmet modellerinden yararlanamama, pandemi gibi bir kriz durumuna hazırlıklı olmama, sosyal çevre ile bağın az olması, düşük yaşam memnuniyetine sahip olma, işsiz olma, engel durumunun olması gibi unsurlar aile işlevselliğini azaltan risk faktörleri olarak belirlenmiştir.

Sonuç olarak ailenin dayanıklılığını artırmada;

- Olaylara olumlu bakış açısı,
- Manevi olarak güçlü olma,
- Aile üyeleri arasındaki uyumun güçlü olması,
- Esneklik,
- İletişimin güçlü ve açık olması,
- Ekonomik kaynakların iyi yönetiliyor olması,
- Zamanın iyi yönetiliyor olması ve ailenin birlikte zaman geçiriyor olması,
- Boş zamanları iyi değerlendirmesi ve pandemi döneminde bile ailenin ve toplumun kültürel olarak ritüel ve rutinlerini yapabiliyor olması,

Pandemi Döneminin Aile Yaşamına Psikolojik Etkileri ve Ailenin Güçlendirilmesi

Prof. Dr. Yavuz SELVİ – Konya Selçuk Üniversitesi

Sayın Prof. Dr. Yavuz Selvi konuşmasında, pandemi sürecine ve bu sürecin ailelere psikolojik etkilerine ve ailelerin nasıl güçlendirileceğine değinmiştir. Konuşmada aşağıdaki hususlara vurgu yapılmıştır:

- Pandeminin etkileri, bu sürece uyum sağlayana kadar görülmeye devam edecektir. Süreçte “pandemi psikolojisi” diye bir durum oluşmuş, beklenenden daha uzun bir karantina süreci gerçekleşmiş, dış ortamdan uzak kalınmış ve bu durumun birçok olumsuz etkileri ortaya çıkmıştır.
- Pandeminin uzun sürmesi nedeniyle dayanıklılık azalmış, belirsizlik toplumda bir güvensizliğe sebebiyet vermiştir. Bu kapsamda “güven” kavramı önem teşkil etmektedir. Güvenin olmaması hali eğitim, öğrenme, sanat ve bilime yönelimi azalatacak ve insanları geleceğe yatırım yapamaz duruma getirecektir. Güvensizlik, ümitsizliğe ve bilgi kirliliğine neden olabilecektir.
- “Dayanıklılık” bu süreçte önemli bir noktadır ve aileyi sorun yumağı gibi gören anlayıştan uzaklaşmak gerekmektedir. Her gün televizyon kanallarında ve gün boyunca ailenin olumsuzlukları gösterilmektedir. Bunun yerine ailede dayanıklılık, üzerine durulması gerekir. Ailenin gücünü gösteren, bireyleri bir arada tutan ve ailenin sıcak taraflarından bahsedilen ortamların oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Dayanıklılık, baskı altında da varlığın sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Zor durumlara kısa sürede uyum sağlamak, dayanıklı bir ailenin temel özelliğidir. Dolayısıyla aile dayanıklılığının artırılması gerekmektedir.
- Geçmiş dönemlere göre şu an performans ve başarı odaklı bir gösteri dünyasında yaşanmaktadır. Toplum ve aile değişmekte olduğu için artık eski bakış açılarıyla ailenin değerlendirilmesi uygun olmayacaktır.
- Aile içindeki bireysel sistem kavranamamaktadır. Yaşadığımız süreçte, karı-koca; anne-baba sistemlerinde başarılı olursa da bireysel olunamamakta, aile içi bireysel sistem ve kendini ifade etme özgürlüğü ihmal edilmekte ve aile üyeleri birbirini istediği kalıba sokmaya çalışabilmektedir.
- Pandemi ile birlikte aile ritmi bozulmuş, adeta bir panik haliyle ne yapılacağı bilinmemiş, uyku, yemek, ders düzenleri değişmiştir. Bu dönemde yapılan bir araştırma sonucunda, pandemi sürecini ailesiyle beraber geçiren ve evlilik döneminde olan kişilerin aileye karşı olumsuz düşünceler geliştirdikleri ancak aileden uzak olan kişilerin ise aile kavramına karşı daha olumlu düşüncelere sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Pandemi Döneminin Aile Yaşamına Psikolojik Etkileri ve Ailenin Güçlendirilmesi

Prof. Dr. Yavuz SELVİ – Konya Selçuk Üniversitesi

- Ergen gençleri olan aileleri pandemi döneminde fazladan zorluklar yaşasa da aile içi dayanışma, kurumsal-maddi ve manevi destekler aileyi olumlu yönde etkilemiştir.
- Ailedeki sorunları düzeltilirken de bazı hatalar yapılabilmektedir. Aile danışmanlığı yürütülürken sorunlar tek bir kişiye yüklenmekte, sorunlu olan kişi düzeline her şeyin düzeleceğine inanılmakta ve bu inanış ailenin sorunlarının daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Tüm aileler, her an gelişme potansiyeline sahiptir. Ailenin büyüme ve potansiyeli; sevgi, şefkat, birliktelik gibi önemli özellikler vurgulanarak ortaya çıkarılabilir. Bu süreçte, ailenin doğal kapasitesine odaklanması ve olumlu özelliklerine vurgu yapılması gerekmektedir.

Pandemi Döneminde Aile Dayanışması

Prof. Dr. Veysel BOZKURT – İstanbul Üniversitesi

Sayın Prof. Dr. Veysel Bozkurt konuşmasına bazı araştırma sonuçlarına yer vererek başlamıştır. 2020 Nisan ve 2021 Nisan aylarında yapılan bazı araştırmalarda pandemi sürecinde aile bağlarını ve aile içi iletişim sorunlarını etkileyen faktörlerin ele alındığını ifade etmiştir. Araştırmaların sonuçlarına göre;

- 2020 Nisan ayında yalnızlık duygusunun arttığını belirtenlerin oranı %27 iken 2021 Nisan ayında bu oran %51'e yükselmiştir.
- Sürekli yorgunluk ve bitkinlik içerisinde olduğunu belirtenlerin oranı 2020 Nisan ayında %39 iken, 2021 Nisan ayında %65'e yükselmiştir. 2020 yılında uyuyamadığını belirtenlerin oranı yaklaşık % 50 iken, 2021 yılında da benzer durum ile karşılaşılmıştır.
- Hayatı üzerindeki kontrol duygusunu kaybedenlerin oranı 2020 Nisan ayında %30,5 iken, 2021 Nisan ayında %44 olmuştur. Toplumun ruh halindeki bu derin etkilenme aile için de büyük ölçüde geçerli bir durumu ifade etmektedir.
- Aile bağlarının güçlendiğini belirtenlerin oranı 2020 Nisan ayında %55 iken, 2021 Nisan ayında %43'tür. Bu kişiler daha önce ailesine zaman ayıramayan kişilerdir. Ekonomik sıkıntısı olmayan, iş yoğunluğu içerisinde olan insanlar ailelerine, hobilerine vb. daha fazla zaman ayırabilir olmuştur.
- Son bir yıl içerisinde artık insanların yorulması, tükenmesi aile içi ilişkilere de yansımıştır. Aile içi sorunların arttığını belirtenlerin oranı 2020 Nisan ayında %17 iken, 2021 Nisan ayında %27 olmuştur.
- 2020 Nisan ayında yapılan araştırma bulgularında erkekler ve kadınların, salgın sürecini ve bu süreçteki deneyimlerini farklı değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Erkeklere göre kadınlar daha fazla hem aile bağlarının güçlendiğini hem de aile içi iletişim sorunlarının arttığını ifade etmiştir. Kadınların iş yükü bu süreç içerisinde arttı. Nisan 2021 yapılan araştırmada aile bağlarını güçlendi diyen kadınların oranı erkeklerden farklı olmadığı görülmüştür.
- Aile içi iletişim problemlerini en fazla yaşayanlar 24 yaş altı gençlerdir. Genç insanların eve kapanması, hareket alanlarının kısıtlanması, okullarından, arkadaşlarından ayrılmaları, gelecekte işsiz kalacakları kaygısı yaşamaları gençlerin memnuniyetlerini, huzursuzluklarını, sıkıntılarını önemli derecede etkilemiştir. Ayrıca aile bağlarının güçlendiğini belirtenler içerisinde en az orana sahip olanlar 24 yaş altı gençlerdir. En fazla oran ise 35-44 yaş grubuna aittir.

Pandemi Döneminde Aile Dayanışması

Prof. Dr. Veysel BOZKURT – İstanbul Üniversitesi

- En düşük gelir grubundan, en yüksek gelir grubuna doğru gidildikçe aile bağlarının güçlendiğini belirtenlerin oranı yükselmektedir. Aile içi iletişim sorunları en düşük gelir grubundan en yüksek gelir grubuna doğru düzenli olarak azalmaktadır. Bu durum gelirin önemli bir etken olduğunu ve Devletin ve Bakanlığımızın ihtiyaç sahibi ailelere yardımı konusunda önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir.
- İnsanlar sosyal sermayeleri arttıkça kendilerini daha güçlü, daha güvenli, daha dayanıklı hissetmektedirler. Güçlü aile bağları, sosyal bağlar ve güven duygusu ne kadar yüksekse, insanlar kendilerini daha dayanıklı görmektedirler. İş kaygısı ya da işsizlik ne kadar yüksekse genel olarak aile içi iletişim sorunları da o kadar yükselmektedir. “Gelecekte aç kalma/temel ihtiyaçları karşılayamama korkusu yaşıyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplara göre insanların ekonomik kaygıları ne kadar fazlaysa aile içi iletişim problemleri de o kadar artmaktadır.
- Salgın sonrası döneme ilişkin olumlu beklentileri olanlar arasında aile bağları güçlenirken, olumsuz beklentileri olanlar arasında iletişim sorunları artmaktadır. Online çalışanlar arasında verimliliklerinin arttığını belirtenler, aile içi bağlarının da arttığını belirtmiştir. Buna karşılık verimliliğinin azaldığını ifade edenler, aile içi iletişim sorunlarının da arttığını belirtmektedir. Toplu taşıma ile seyahat etmek zorunda kalan aile bireyleri olan ailelerde iletişim problemlerinin arttığı görülmektedir.
- İnsanlar ne kadar çok devlete güveniyorlarsa yaşam memnuniyetleri de o kadar artmaktadır. Ayrıca psikososyal sorunları ile daha kolay baş edebilmektedir.
- Aile bireylerinin huzursuz hale geldiğini belirtenlerin oranı 2021 Nisan ayında %41’dir. “Ailemizin bireylerine güvenim arttı” diyenlerin oranı ise 2021 Nisan ayında %44’tür.
- Maddi açıdan aile bireylerinin birbirini desteklediğini belirtenlerin oranının %65 olması hala ailenin varlığının gücünü koruduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, yaş faktörü, işsizlik, geçim sıkıntısı, genel güven, salgın sonrası olumlu beklenti, dini bağlılık, devlete güven, dezavantajlı olma, aile dayanışmasının güçlü ya da aile içi iletişim sorunlarının daha fazla olmasında etkili olmaktadır.

20 MAYIS 2021

Dr. Dursun AYAN
ASH Uzmanı-Moderatör

Pandemi Döneminde ve Dijitalleşen Dünyada Aile Paneli

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 15-21 Mayıs Uluslararası Aile Haftası kapsamında 20 Mayıs 2021 tarihinde “Pandemi Döneminde ve Dijitalleşen Dünyada Aile Paneli” gerçekleştirilmiştir. ASH Uzmanı Dr. Dursun Ayan’ın moderatörlüğünde gerçekleşen panele Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Müdriye Yıldız Bıçakçı, Anadolu Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fuat Güllüpınar ve Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Kübra Güran Yiğitbaşı panelist olarak katılım sağlamıştır. Panel Youtube'dan canlı olarak yayımlanmıştır. Panelde gerçekleştirilen konuşmalara ilişkin bilgiler ve vurgulanan hususlar aşağıda konuşma sırasıyla aktarılmaktadır.

Pandemi Döneminde Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi

Prof. Dr. Müdriye Yıldız BIÇAKÇI-Ankara Üniversitesi

Sayın Prof. Dr. Müdriye Yıldız Bıçakçı, konuşmasına, ailenin toplumun en küçük parçası ve en değerli varlığı olduğunu belirterek başlamıştır. Nesillerin sağlıklı olması için ailenin büyük bir sorumluluğu olduğunu, bu sorumlulukla birlikte ailenin yanında olacak bir yapıya da ihtiyaç bulunduğunu belirtmiştir. Aile içindeki bireylerinin güvende olmak, kendini gerçekleştirmek ve değerli olmak gibi gereksinimleri olduğunu belirten Bıçakçı, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkide iletişimin son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Konuşmada aşağıdaki hususlara vurgu yapılmıştır:

- Aile içi gereksinimlere bakıldığında tüm aile bireyleri değerli olmayı istemektedir. Ebeveynler, ebeveyn olarak değerli olmak isterken; çocuklar da çocuk olarak değerli olmak istemektedir. Aile bireylerinin tümü, güven ortamında olmak isterler ve yakınlık, dayanışma, özellikle duyguların paylaşılması gibi hususlar ailenin önemli gereksinimleri arasında yer almaktadır.
- Sorumluluk duygusunun, tüm aile bireylerinde olması gerekir ve ebeveynlerin kendi arasında ve çocuklarla ebeveynler arasında sorumluluk dağılımı da yine önemli gereksinimlerden biridir. Zorluklarla mücadele etme ve üstesinden gelmeyi öğrenme de aile bireylerinin sahip olması gereken önemli bir becerilerindedir. Özellikle pandemi sürecinde bu durum, kendini açık bir şekilde göstermiştir.
- Çocuğun yaşamının ilk iki yılı ebeveyn çocuk ilişkisi açısından oldukça önemli bir dönemdir. Bu dönem, tüm gelişim alanlarının temelinde olan ve güçlendiren bir alandır. Özellikle bu dönemde, ebeveynlerin bilişsel ve dil gelişimi açısından çocukları desteklemek için çocukların becerilerini geliştirecek bir iletişim ve ilişkiyi sürdürebilmeleri gerekir.
- Aileyi etkileyen çevresel faktörlerin tümü, çocuğun gelişiminde de önemli etkenler arasında yerini alır. Bu faktörler, aynı zamanda aile içi iletişimi de etkilemektedir. Pandemi süreci, anne babaların bir kısmının özellikle erken çocukluk döneminde çocuklarıyla nasıl iletişim kuracakları noktasında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıklarını göstermiştir. Aileler, çocukların eğitim ve gelişim kısmını kurumlara bırakmış, ancak pandemi döneminde kurumların kapalı olması nedeniyle, evde nasıl zaman geçirebileceklerinin farkında olmayan bir aile profili ile karşı karşıya kalınmıştır.
- “Türkiye Aile Yapısı Araştırması” (TAYA) bulgularına göre ülkemizde çocuklu çekirdek aile oranı % 48,5; tek ebeveynli ailelerin oranı ise % 3,6’dır. Pandemi döneminde tek ebeveynli bir aile olmak, çocukla iletişim kurma ve sürdürme noktasında önemli bir risk faktörüdür ve bu dönemde tek bir ebeveynin tüm sorumlulukları yüklenmiş olması yorucu ve yıpratıcı olabilir.

Pandemi Döneminde Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi

Prof. Dr. Müdriye Yıldız BIÇAKÇI-Ankara Üniversitesi

- TAYA bulguları incelendiğinde, ailelerin çocuklarıyla en çok zaman geçirdiği zaman, yemek saati olarak tespit edilmiştir. Ancak pandemi döneminde ise ailelerin çocuklarla yaptıkları etkinliklere bakıldığında ailelerin çocukları ile oyun oynamaya yeterli zaman ayırmadıkları, bu dönemde yapılabilen etkinliğin televizyon izlemek olduğu görülmektedir. Bu durum ebeveynlerin/ailelerin çocuk gelişimi konusunda desteklenmesini açıkça ortaya koymaktadır.
- Ebeveyn çocuk iletişimini etkileyen en önemli faktörlerden birisi, anne baba tutumlarıdır. Anne baba tutumlarında yaşanan değişimlere istinaden “helikopter ebeveynlik” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram, çocuklara hiçbir sorumluluk vermeden, çocukların alması gereken sorumlulukların anne babalar tarafından yerine getirilmesi ile ilişkilidir. Bu durum ise, çocukları ani olaylar karşısında zor durumda bırakmaktadır. Bu açıdan anne baba tutumlarının desteklenmesi son derece önemlidir.
- “Duyarlı bakım”, ailenin iletişimini güçlendirmek için çocuğun gelişiminin göz önünde bulundurulması gerektiğine ilişkin bir kavramdır. Çocuğun beslenmesi, sağlığı, korunması, öğrenmesi ve eğitimi gibi hususların hepsinin sağlanması noktasında ailelerin farkındalığına sahip olması halinde, ebeveyn çocuk ilişkisi daha güçlü olabilecektir. Bu süreçlerden birinin geliştirilmesine odaklanarak ailenin ya da ilişkilerin güçlü olması ise pek mümkün değildir.
- Türkiye’de yapılan “COVID-19 Pandemisinin Aile Yaşantısına Yansımaları” adlı bir çalışma sonucunda ailelerin sıklıkla yaşadıkları problemin temelinde çocukların kurallara uymama davranışlarının yer aldığı görülmüştür. Çocuklara sınır koyma ve rutinlerin sürdürülmesi konusunda ailelerin bilgilendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Başka bir çalışmada ise “Pandemi döneminde nasıl zaman geçirdiniz?” sorusuna anne babaların etkileşimin arttığı yönünde cevaplar verilmiştir. Türkiye’de ebeveyn gözüyle yapılan başka bir çalışmada pandemi sırasında ebeveyn çocuk ilişkisinin olumlu yönlerinin birlikte vakit geçirmek, paylaşmak, faaliyet yapmak ve iletişim olduğu belirtilmiş, olumsuz yanlarının ise sosyal izolasyon, ev içi çatışmalar ve cep telefonu bağımlılığı gibi hususlar olduğuna değinilmiştir.
- Ebeveyn gözüyle ergenlerle yapılan bir çalışmada da, pandemi döneminde aile ilişkilerinin güçlendiği yönünde bir sonuç çıkmıştır. Dört-altı yaş aralığında çocuğu olan ailelerle yapılan diğer bir çalışmada ise anne baba çocuk iletişiminde konuşma, dinleme ve mesaj alt boyutlarında pandemi öncesi dönem ve pandemi dönemi arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Aynı zamanda sosyal hayatın sınırlandırılması, anne babaların çocukları ile geçirdikleri sürenin artması, rutinlerinde meydana gelen ani değişikliklerin anne baba çocuk arasındaki iletişimini

Pandemi Döneminde Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi

Prof. Dr. Müdriye Yıldız BIÇAKÇI-Ankara Üniversitesi

etkilediği ortaya çıkmıştır. Yedi-on bir yaş çocukları olan ailelerle yapılan bir çalışmada annenin stres düzeyinin çocuklara da olumsuz yansıdığı tespit edilmiştir.

- Dünya genelinde pandemi yaşamının aile içi ilişkilere etkisinin incelendiği araştırmalarda aile ile geçirilen zamandaki büyük artışın aile ilişkilerinin kalitesine hem olumlu hem de olumsuz yansıdığı ifade edilmiştir. COVID-19'dan önce yakın ve şefkatli ilişkileri olan aileler için pandemi dönemi eşleriyle veya çocukları ile dikkatleri dağılmadan samimi zaman geçirmelerine yardımcı olmuştur. Bununla birlikte aile üyeleriyle, artan olumsuz etkileşimlerin genellikle anlaşmazlıkların ve memnuniyetsizliğin artmasını da beraberinde getirmiştir.

Sonuç olarak, çocukların herhangi bir değişime hazır olmalarındaki en önemli etkenin “iyi bir aile ilişkisine sahip olmaları”dır. Bu noktada “duyarlı bakım” kavramı önem teşkil etmektedir. Duyarlı bakım gösteren ebeveyn, çocuğun ihtiyaçlarına cevap verebilen, sunması gereken uyarıyı sunabilen ebeveyndir. Ebeveyn çocuk iletişiminin artırılması son derece önemlidir ve bu noktada da aile eğitimleri ön plana çıkmaktadır. Bu konuda verilecek eğitimler ile birlikte hazırlanacak kamu spotları ailelerin bilinçlenmesine ciddi katkılar sağlayacaktır.

Dijital Dünya ve Aile

Prof. Dr. Fuat GÜLLÜPİNAR- Anadolu Üniversitesi

Sayın Prof. Dr. Fuat Güllüpinar konuşmasında dijitalleşmenin insan hayatındaki yeri ve önemi üzerinde durmuştur. Konuşmada aşağıdaki hususlara vurgu yapılmıştır:

- Eğitim ve sosyal alanlar gibi hemen her alanda yapay zeka uygulamaları ile insan hayatını ve sosyal ilişkileri dönüştüren dijital bir dünyanın varlığını kabul etmek önemlidir. “Dijital sosyalizasyon” kavramı, dijitalleşme ile kültürel değişimin hızlanması ve bununla birlikte kültürel normların aile ve yakın çevre dışında bu mecralardan da öğreniliyor olması ile ilişkili bir kavramdır.
- Dijital dünya, artık kaçamadığımız, gündelik hayatımızı dönüştüren ve bizim bir parçamız haline gelen bir yapıdır. Dijitalleşme hayatımızın her yerindedir. Dolayısıyla dijital dünyaya ahlaki bir panikle yaklaşmak yerine “böyle bir yaşam tarzını nasıl bir yere koyabiliriz, onunla birlikte nasıl yaşayabiliriz” konuları üzerine çalışmak önemlidir. Dijitalleşme, çok dinamik boyutludur.
- Akıllı telefonların insan hayatına girmesi ile çok ciddi bir dönüşüm yaşanmaya başlanmıştır. Dijital teknolojilerin insan hayatını ve sosyal ilişkileri dönüştürücü bir etkisi vardır.
- Evde, sokakta veya işyerinde yüz yüze geçirilen vakitlerin niteliğinin ve süresinin azaldığı yönünde çalışmalar bulunmaktadır. Dijitalleşen dünyada aile içi iletişim biçimleri de değişmeye başlamıştır. Bu durum, tamamen olumsuz bir tablo olarak görülmemelidir. Dijital dünya, kişisel verilerin kamusallaşmasına da imkân tanımakta ve “mahremiyet” alanı genişlemektedir. Bu süreçte sıradan insanlar, sıradan olmadıklarını kanıtlama çabası içerisine girebilmektedir. Kamusal alan ve özel alanın nerdeyse iç içe geçmesi ve belirsizleşmesi gibi bir durum da ortaya çıkmakta ve dijital suçlar da bu sürecin önemli bir parçası haline gelmektedir.
- Dijitalleşme ile birlikte aile içi ilişkilerde dönüşen alanlardan bahsetmek gerekir. Bu süreçte çocuklar, en fazla dijital sosyalizasyona maruz kalmaktadır. Eskiden sosyalizasyonun iki aktörü olan aile ve okuldan, okul pandemi nedeniyle devre dışı kalmıştır. Çocuklar da ailelerden daha fazla dijital dünyadan öğrenme sürecine girmişlerdir.
- Bu dijitalleşme sürecinde, ebeveyn ve çocuk ilişkileri de dönüşüme uğramaktadır. İlişkiler hem süre hem de nitelik olarak azalmakta, telefonlar hem çocuk hem de eşler arasında bir gözetim aracı haline dönüşmektedir. Daha önceden güvene dayalı olarak kurulan ilişki, dijital platformlar üzerinden başka bir forma dönüşmeye başlamıştır.

Dijital Dünya ve Aile

Prof. Dr. Fuat GÜLLÜPINAR- Anadolu Üniversitesi

- Bunların yanında dijitalleşme, bireylere bilgi ve beceri kazandırmanın önemli bir aracı haline de gelmiştir. Bu sürecin sunduğu imkânlar ve yeni fırsat pencerelerini de görmek önemlidir. Sosyal medya veya diğer dijital platformlar hem çocuklara hem de gençlere çok farklı beceriler kazandırmakta ve becerilerini geliştirmelerine imkân sağlamaktadır. Bu nedenlerle dijitalleşmeyi ahlaki bir panikle değil, hayatımızın bir parçası olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak ele almak gerekir.
- Bu araçları kullanırken en zayıf olduğumuz konu, kişisel güvenlik ayarlarıdır. “Sosyal medya okuryazarlığı” konusunda ailelerin desteklenmesi gerekmekte ve okuryazarlığın hangi boyutunun güçlendirileceğinin önemli teşkil etmektedir. Sadece çocukların değil, yetişkinlerin de bu konuda eksiklikleri bulunmaktadır. Mahremiyetin korunamadığı bir yerde en temel değerlerden biri olan özgürlük de tehdit altına girer. Anayasamızın 20. maddesi kapsamında herkes özel hayatına ve aile haklarına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir ve özel hayatın gizliliğine dokunulamaz.
- Mahremiyet suçları, dijital dünyada en çok çocukları risk altında bırakmaktadır. Mahremiyet suçlarında 9-14 yaş grubundaki çocuklar en fazla risk altında bulunan yaş grubudur. Siber zorbalık, cinsel ve sözel taciz risklerinin en çok yöneldiği kesim, çocuklardır. Yapılan araştırmalar sonucunda, çocukların dijital platformlarda maruz kaldıkları istismar sonucunda ortaya çıkan utanç ve dışlanma gibi tepkilerden dolayı aile ve yakınlarıyla bu durumu paylaşmadıkları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, aile çocuk arasında tesis edilecek “güven ilişkisi”, çocukların dijital dünyada karşılaşılabilecekleri risklerle baş etmenin tek ve en sağlam yoludur.
- Eğer güven ilişkisi yok ve anne baba arasında bir çatışma varsa çocuk dijital dünyada karşılaştığı riskten anne babayı haberdar etmemektedir. Dolayısıyla “mahremiyet eğitimi” kadar çocukların özerkliği ve özgüveni, ailesiyle kurduğu güven ilişkisi de bu süreçte çok önem arz etmektedir. Çocuklar, ailede güvene dayalı bir ilişki yoksa dijital dünyada karşılaşılabilecekleri riskler konusunda daha korunaksız hale gelmektedir. Bu noktada, ebeveynlere de bazı sorumluluklar düşmektedir. Ailelerin ahlaki bir panikle ve sert bir otoriter tutumla çocuklara yaklaşım sergilemek yerine çocukları ile güvene dayalı bir ilişki kurmaları, medya okuryazarlığına ve dijital dünyada kişisel güvenlik ayarlarını öğrenmeye ağırlık vermeleri ve çocuklarına sosyal medya sitelerini kullanırken nasıl güvende olacağına dair farkındalık kazandırmaları gerekmektedir.
- Dijital dünyanın riskleri karşısında farkındalığı geliştirmek, güvenilir, saygılı ve esnek olmak ve gerektiğinde ebeveynlerin model olması önemlidir. Bu konudaki

Dijital Dünya ve Aile

Prof. Dr. Fuat GÜLLÜPİNAR- Anadolu Üniversitesi

altın kural “anne babaların çocuklarıyla ortak ilkeleri belirlemeleri ve bu ilkelerin hayata geçirilip geçirilmediğinin kontrol edilmesi”dir. Ayrıca, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim kanalının sürekli açık olması çocukla güvene dayalı bir ilişki kurulması ve bu konuların müzakere edilmesi son derece önemlidir. Ailelerin çocuklar ile birlikte ekransız zamanlar formüle etmesi, yaş gruplarını dikkate alarak çocukları ile güçlü iletişim kurması ve sağlıklı sınırlar koyması gerekmektedir. Bu sürecin çocukla müzakere etmeden yapılması halinde itiraz nedeni olacaktır.

Pandemi Döneminde Medya ve Aile

Doç. Dr. Kübra GÜRAN YİĞİTBAŞI - Marmara Üniversitesi

Sayın Doç. Dr. Kübra Güran Yiğitbaşı konuşmasında, özellikle kadınların pandemi sürecinde interneti ve sosyal medyayı nasıl kullandıklarına, ailelerin bu konuda ne tür sıkıntılarla karşılaştığına ve bu alandaki araştırmalara değinmiştir. Konuşmada aşağıdaki hususlara vurgu yapılmıştır:

- Gençler, interneti ve sosyal medyayı akranlarıyla konuşabilmek, görüşebilmek, tanışabilmek için bir sosyalleşme aracı olarak kullanmaktadırlar. Özellikle kendilerini göstermek, fark edilip, var olmak için sosyal medya kanallarında yer almaktadırlar.
- Dijital araçları uzun süre kullanmanın fiziksel, zihinsel ve psikolojik açıdan olumsuz etkileri vardır. Uzun süreli ekran kullanımı, pandemi döneminde fiziksel hareketin kısıtlanmasına, dengesiz beslenmeye, uyku problemlerine ve psikolojik sağlık üzerinde olumsuz etkilere sebep olmuştur.
- Dijital göçmen ebeveynlerin, dijital dünyayı çocuklar kadar çok tanımadıkları için endişe ve kaygıları artabilmektedir. Bu konuda ebeveynlerin desteklenmesi ihtiyacı bulunmaktadır.
- Sosyal medya belirli bir amaçla, belirli bir ölçüde, belirli sınırlar ile kullanıldığında insanın hayat kalitesini artırmaktadır. Özellikle pandemi döneminde dijital araçların olumlu özellikleri de deneyimlenmektedir. Diğer taraftan ölçü kaçırıldığında, sınırsız ve amaçsız bir şekilde kullanıldığında insanların hayat kalitesini düşürmüştür.
- Aile içerisinde sosyal medya kanallarının hangi amaçlarla kullanıldığını gözlemlemek önemli bir konudur. Altının çizilmesi gereken en temel nokta, “sosyal medya kanallarını kullanıyor muyuz yoksa onlar tarafından kullanılıyor muyuz” sorusudur.
- Salgın döneminde bireylerin cep telefonlarıyla geçirdikleri süre artmıştır. Anadolu Üniversitesi Sosyal Medya ve Dijital Güvenlik Eğitim ve Uygulama Merkezinin yaptığı bir araştırmada bireylerin dijital ortamda ve cep telefonlarıyla geçirdikleri sürenin büyük oranda arttığı ifade edilmiştir. Bireylerin %70’i bilgisayar kullanımının, %80’i de cep telefonu kullanım sürelerinin arttığını bildirmiştir. Aynı araştırmada evde bulunulan süre boyunca cep telefonu kullanımının kadınlarda % 42,7; erkeklerde ise % 52,8 oranında artış gösterdiği, bilgisayar kullanımındaki artışın % 59,3 olduğu, evli olmayanlarda kullanımın daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Pandemi Döneminde Medya ve Aile

Doç. Dr. Kübra GÜRAN YİĞİTBAŞI - Marmara Üniversitesi

- Görüntülü konuşma ve video konferans uygulamalarının kullanım sıklığının ise %78 oranında arttığı belirtilmiştir. Bu durumla beraber dijital bezginlik veya zoom yorgunluğu kavramları hayatımıza girmiştir. Başka bir çalışmada aynı zamanda çevrim içi alışveriş ile oyun oynama alışkanlıklarının arttığı da ifade edilmiştir.
- Aile içi ilişkilerin gelişmesi açısından, akşam yemeğinde aile üyelerinin bir araya gelmesi önemlidir. Minnesota Üniversitesi'nin yürüttüğü bir çalışmanın verilerine göre aile içinde beraber yemek yeme alışkanlığı olduğunda, gençlerin depresyon ve bağımlılık düzeylerinin düştüğü tespit edilmiştir.
- Pandemi döneminde erişilebilir ve ulaşılabilir olma beklentisi artmıştır. Bu durum, kendi sınırlarımızı da bulanıklaştırmış, ev ve iş ayrımını ortadan kaldırarak işlerin evlere taşınmasını zorunlu kılmıştır. Sonuç olarak aile bireylerine ayrılması gereken özen ve dikkatin bölünmesine sebep olmuştur. "Phubbing" kavramı, insanların akıllı telefonlarına gömülmesi ve yanındakilerle ilgilenmemesi anlamına gelmektedir. Yapılan bir çalışmaya göre her dört eşten birisinin ekranlarla çok fazla zaman geçirdiği için eşinin kendisini ihmal ettiğini ortaya koymuştur. "Sharenting" kavramı ise sosyal medyayı düzenli kullanan bir ebeveynin çocuklarıyla ilgili çok fazla ve ayrıntılı bilgi paylaşması anlamına gelmektedir.
- "Infodemi" kavramı, gereğinden fazla bilginin manipüle edilerek, yanlış bilginin çok fazla yayılması anlamına gelmektedir. TRT akademisinin yaptığı bir çalışmanın bulgularına göre, bilgi edinmek için başvurulan kaynaklar sırasıyla TV haberleri, internet haberleri ile Sağlık Bakanlığı ve Sağlık Bakanıdır. Kişiler, günde 5 saatten fazla sosyal medyayı kullanmaktadır. Aynı çalışmada dikkat çeken bir diğer sonuç da katılımcıların sosyal medya kullanımına karşın birbirlerine haber aktarma eylemini yüz yüze görüşerek ya da telefon üzerinden konuşarak devam ettirdiği yönünde olmuştur.
- MIT tarafından yapılan bir diğer çalışmada, Twitter üzerinden yapılan özellikli yanlış bir haberin doğru haberden 6 kat daha hızlı yayıldığı tespit edilmiştir.
- Medyada tüketilen içeriklerin aile içerisinde sohbet ederek, konuşarak, yorum yaparak ele alınması aile içi ilişkilerin gelişmesi açısından önemlidir. Aile üyelerinin birlikte olduğu zamanlar içerisinde, yemek saatlerinde ekransız masaya oturmak da diğer bir önemli husustur. Dikkatimizi ve ilgimizi bize en çok ihtiyaç duyan kişilere yöneltmemiz gerekmektedir.

SONUÇ

Aile Haftası kapsamında gerçekleştirilen panellerde ortaya çıkan bulgular şunlardır:

- Sosyal yardım ve hizmetlerdeki “aile odaklı uygulamalar” hayati bir niteliğe ve öneme sahiptir. Pandemi sürecinde ve sonrasında aile uyumunun ve dayanışmasının güçlenmesi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının en önemli hedeflerinden birisidir.
- Aile dayanıklılığının artırılması ve ailede güven ilişkisinin sağlanması önemlidir. Aile dayanıklılığını artırmada; manevi olarak güçlü olma, aile üyeleri arasındaki uyumun güçlü olması, esneklik, ekonomik kaynakların ve zamanın iyi yönetiliyor olması, ailenin birlikte zaman geçiriyor olması, pandemi döneminde bile ailenin ve toplumun kültürel olarak ritüel ve rutinlerini yapabiliyor olması, komşulardan ve akrabalardan destek alabilme gibi hususlar etkilidir.
- Toplumlar ve aileler dinamik bir değişim/dönüşüm süreci geçirmektedir. Aile kavramına eski bakış açısı ile bakmaktan ziyade yeni dinamikler ile yaklaşılmalıdır. Aile içindeki bireysel sisteme daha duyarlı olunmalı ve aile fertlerinin kendini ifade etme özgürlüğü ihmal edilmemelidir.
- Aile dayanıklılığını ve ailenin gücünü gösteren, bireyleri bir arada tutan ve ailenin sıcak taraflarından bahsedilen ortamların oluşturulması önemlidir. Televizyon kanallarında ailelere dair ifşa edilen olumsuzluklar, aile dayanıklılığını zedeleyen unsurlardır ve üzerinde ehemmiyetle durulması gerekmektedir.
- Yaş faktörü, işsizlik, geçim sıkıntısı, genel güven, salgın sonrası olumlu beklenti, devlete güven, dezavantajlı olma gibi hususlar, aile dayanışmasına ve aile içi iletişime etki eden unsurlardır. Yapılan ve yapılacak araştırmalarda bu boyutların dikkate alınmasında fayda görülmektedir.
- Dünya çapında yaşanmakta olan hızlı dijitalleşme sürecine, ahlaki bir panikle yaklaşmak yerine bu sürecin daha etkin bir şekilde yönetilebilmesi üzerinde durulması gerekir.
- Dijital ortamlarda çocuklara yönelik ihmal ve istismarın azaltılmasındaki altın kural “anne babaların çocuklarıyla ortak ilkeleri belirlemeleri ve bu ilkelerin hayata geçirilip geçirilmediğinin kontrol etmeleridir”.
- Çocuklarla güvene dayalı bir ilişki kurulması ve birlikte ekransız zamanlar formüle edilmesi ve deneyimlenmesi, dijitalleşme çağında en çok riske maruz kalan çocuklar için hayati önem arz etmektedir. Fişi çekmekle tehdit eden değil, çocukları korkutan şeyleri tespit edip onların sorunlarını çözmeye çalışan anne ve babalar yetiştirmek gerekir.

SONUÇ Aile Haftası kapsamında gerçekleştirilen panellerde ortaya çıkan bulgular şunlardır:

- Duyarlı bakım gösteren ve çocukları ile güven ilişkisini tesis eden ebeveynler yetiştirmek önemlidir. Bu noktada, aile eğitimleri ön plana çıkmaktadır. Bu konularda verilecek aile eğitimleri ile birlikte konuya ilişkin hazırlanacak kamu spotları ailelerin bilinçlenmesine ciddi katkılar sağlayacaktır.

TESPİT ve ÖNERİLER

- COVID-19 salgını her şeyden önce bir sağlık sorunu olarak karşımıza çıkmıştır. Ancak sadece sağlık alanını değil toplum, kurumlar, değerler, sosyal ilişkiler vb. pek çok unsuru da olumsuz olarak etkilemiştir. Aile kurumu da salgın ve beraberinde gelen değişimlerden etkilenmekte, aile içi iletişim ve aile içi ilişkiler dönüşüme uğramaktadır.
- Yapılan araştırmalar tüm ailelerin salgından aynı düzeyde etkilenmediğini göstermektedir. Daha dayanıklı ailelerin zorlu yaşam olayları ile daha etkili bir şekilde baş edebildikleri, zorlu yaşam olaylarından olumsuz olarak etkilenseler de zamanla etkili bir şekilde toparlanabildikleri bilinmektedir.
- Sağlıklı bir aile içi iletişim ve güven duygusu, hem pandemi gibi zorlu yaşam olaylarının hem de teknolojinin olumsuz etkileri karşısında ailenin dayanıklılığını artıran temel faktörlerdir. Aile içerisinde sağlıklı bir iletişim ortamı veya aile fertleri arasında güven duygusu mevcut değilse zorlu yaşam olayları karşısında aile fertleri daha dayanıksız ve korumasız olabilmektedir. Diğer taraftan aile içerisinde sağlıklı bir iletişim ortamı ve aile fertleri arasında güven duygusu mevcutsa bu ailelerin pandemi gibi zorlu yaşam olaylarının olumsuz etkileriyle ya da ailenin karşı karşıya kaldığı diğer tehditler ile daha etkili baş edebildiği görülmektedir.
- Pandemi gibi zorlu yaşam olayları karşısında sadece aileyi riskli duruma düşüren faktörlere odaklanmak yerine, aile dayanıklılığını ve ailenin gücünü ön plana çıkartan koruyucu ve destekleyici faktörlere odaklanmak son derece önemlidir. Bu bağlamda ailenin büyüme ve gelişme potansiyelini göz önünde bulundurarak gerekli destek ve müdahale programlarının tasarlanması ve uygulanması önem arz etmektedir.

Bu noktadan hareketle;

- Aile bağlılığı ile aile içerisinde olumlu iletişim ve problem becerilerini artırılmasına katkı sağlamak üzere aile eğitimleri yaygınlaştırılmalıdır.
- Ailelere yönelik yapılacak koruyucu, önleyici ve destekleyici müdahale programlarında ailenin sahip olduğu koruyucu faktörlere odaklanılmalı ve aile dayanıklılığı yaklaşımı ön plana çıkarılmalıdır.
- Farklı sorun alanları ve farklı aile tipleri açısından tehditler karşısında ailelerin dayanıklılığını sağlayan koruyucu ve risk faktörlerini tespit etmek üzere araştırmalar yapılmalıdır.

TESPİT ve ÖNERİLER

- İlgili kamu kurumlarıyla işbirliği içerisinde pandemiden en çok etkilenen kesim olan gençlere yönelik aile odaklı yeni politika ve hizmetler geliştirilmelidir.
- Pandemi döneminde ailelerin iş aile yaşamı dengesini kurabilmelerine katkı sağlamak amacıyla aile eğitimleri düzenlenmelidir.
- Pandemi gibi zorlu yaşam olaylarında ailelerin değişen ihtiyaçları karşısında Aile Danışmanlığı hizmetini sunan personelin mesleki yetkinlik ve becerilerini geliştirmek üzere eğitimler verilmelidir.
- İnternet ve sosyal medya kullanımının aile içi iletişim, ebeveynlik becerileri ve çocuk gelişimi üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda ebeveynlere ve çocuklara yönelik bilinçli medya kullanımı ile ilgili eğitimler yaygınlaştırılmalıdır.
- Eğitim kurumlarıyla işbirliği içerisinde okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağında çocuğu olan ebeveynlere yönelik bilinçli medya kullanımı konusunda aile eğitimleri yaygınlaştırılmalıdır.
- İnternet ve sosyal medyanın bilinçli kullanımı konusunda farkındalığı artırmak amacıyla aile içi sağlıklı iletişim ve aile fertleri arasındaki güven duygusunun artırılması mesajlarını ön plana çıkaran medya çalışmaları düzenlenmelidir.
- Yeni teknolojiler ve yeni medya araçlarının kullanımının çocuk gelişimi, evlilik ilişkisi ve aile dayanıklılığı üzerindeki etkisini analiz etmek amacıyla geniş kapsamlı boylamsal araştırmalar yapılmalıdır.